

חינוך בגיל הרך – פדגוגיה ותכנים – סדרת סקירות

סדרת סקירות בנושא חינוך לגיל הרך

עבודת הסייעת החינוכית והשפעתה בגיל הרך - 6

סייעת¹ הינה הגדרה לתפקיד בעל השפעה חינוכית חשובה בגני הילדים. בעשרים השנים האחרונות מספרן של סייעות ההוראה בגני הילדים בישראל ובעולם הולך ועולה בצורה דרמטית. עם זאת, חסר עדיין ידע אמפירי ותיאורטי בנוגע לתפקיד ולאופיון אינטראקציה המיטבי שלהן עם הגנות. הסקירה היומית מוקדשת למאמרים שבחנו מכיוונים שונים תפקיד זה ואת ההשפעות שלו על ילדי הגן. המאמר הראשון בוחן את השפעתן של סייעות ההוראה על תלמידים עם מוגבלות המוכלים בחינוך הרגיל. המאמר השני עוסק בהשפעה של סייעות ההוראה הפועלות לצד גנות בחינוך הרגיל על למידה של ילדים בתוכניות לימוד ייחודיות.

תובנות והמלצות מרכזיות ליישום

1. **התמחות והכשרה לסייעות הוראה:** מומלץ להשקיע בהכשרה מקצועית לסייעות הוראה בהקשר לעבודה עם תלמידים עם צרכים מיוחדים.
2. **הכשרה לתוכניות מיוחדות:** כאשר בגנים מופעלת תוכנית לימודים ייחודית, או תוכנית התערבות, יש צורך לספק גם לסייעות ההוראה הכשרה מקצועית ישירה וממוקדת על תוכניות אלו.
1. **שיתוף פעולה עם הגנות:** ראוי לעודד שיתוף פעולה הדוק בין כלל צוות הגן. הפיקוח וההדרכה הניתנים לגנות חשובים גם עבור הסייעות.

שותפים בכתיבה: עודד בושריאן, אנה קובובסקי, אסף שטיין.

¹ התפקיד מנוסח בסקירה זו בלשון נקבה מפני שהן הרוב המוחלט הממלא את תפקידי הסיוע בגנים.

לסקירות
קודמות

הרשמה
לתפוצה בוואטסאפ

הרשמה
לתפוצה במייל

סייעות הוראה בגני הילדים והשפעתן על הישגי תלמידים עם מוגבלות²

סייעות הוראה מוגדרות במאמר כנשות מקצוע שאינן בעלות הכשרה מלאה כגננות, והן מועסקות בבתי ספר (ובגני ילדים) כדי לתמוך בגננות ובתלמידים בתהליך הלמידה. בעשרים השנים האחרונות, מספרן של סייעות הוראה בגני הילדים בארצות הברית יותר מהכפיל את עצמו. עם זאת, חסר מחקר אמפירי על אודות השפעתן על התלמידים.

מבקש החוקר לגשר במידת מה על פער זה באופן ספציפי בנוגע להשפעתן של סייעות הוראה על תלמידים עם מוגבלות המוכלים בחינוך הרגיל. החוקר מתמקד בכמה שאלות מפתח: **מהו הקשר בין נוכחות של סייעות הוראה לבין תוצאות הלמידה של תלמידים עם מוגבלות?** האם נוכחות של סייעות הוראה בכיתות גן רגילות מנבאת הישגים גבוהים יותר עבור תלמידים עם מוגבלות? האם הממצאים משתנים לפי מאפיינים אישיים של התלמידים? והאם הממצאים משתנים לפי הכישורים של המורים ולפי ההקשר הכיתתי?

לצורך מענה על שאלות אלו, בחן החוקר מאגר נתונים אודות 2,140 תלמידים עם מוגבלות מתוך דגימה מייצגת של ילדים בכיתות גן בארה"ב. הנתונים שעליהם התבסס החוקר נאספו במסגרת מחזור 2011 של מחקר האורך Early Childhood Longitudinal Study–Kindergarten.

המשתנה המסביר המרכזי במחקר היה מספר השעות השבועיות שבהן נכחו עוזרות הוראה בכיתות הגנים. כמו כן נכללו בניתוח הסטטיסטי, כמשתנים מתווכים או כמשתנים מתערבים, נתונים דמוגרפיים (גיל, מגדר ומוצא אתני) ונתונים על מאפייני המשפחה (נישואי ההורים, מצב כלכלי והסביבה הלימודית בבית), מאפייני המורים (השכלה, ניסיון והסמכה בחינוך מיוחד) ומאפייני הכיתה (גודל, אחוז תלמידים עם מוגבלות, הרכב מגדרי ואחוז תלמידים שקוראים ברמה מתחת לרמת הגיל הממוצעת). לבסוף, משתנה חשוב נוסף היה **השתתפות התלמיד ביום לימודים ארוך (שהמקבילה שלו בישראל היא השתתפות בצהרון).**

המשתנים התלויים במחקר היו הישגי התלמידים במבחני קריאה ומתמטיקה. המבחן בקריאה כלל מדדים כמו הכרת אותיות, הכרת מילים נפוצות והבנה בסיסית של טקסטים. המבחן במתמטיקה כלל מדדים כמו הבנת מספרים, פעולות חשבון, גאומטריה וסטטיסטיקה. הציונים נמדדו בשני שלבים: בתחילת השנה ובסופה.

ממצאי המחקר הצביעו על כך שהנוכחות של סייעות יכולה להיות מועילה עבור תלמידים עם צרכים מיוחדים, אולם ההשפעה שלהם תלויה במגוון גורמים, ובכלל זה מאפיינים אישיים של התלמידים, מאפייני הגננות ושיטות ההוראה בכיתה. כך, נוכחותם של **סייעות הוראה הייתה משמעותית ביותר עבור תלמידים עם צרכים מיוחדים שלמדו יום לימודים ארוך.** תלמידים אלו השיגו ציונים גבוהים באופן משמעותי ומובהק סטטיסטית מאשר תלמידים שלמדו יום לימודים ארוך אבל עם נוכחות פחותה של סייעות הוראה. אותם ממצאים לא נמצאו אצל תלמידים שלמדו ביום לימודים חלקי.

כמו כן, נמצא כי השפעתן של סייעות המורים תלויה במאפיינים האישיים של התלמידים. ראשית, בנים שלמדו בכיתות עם סייעות הוראה הראו הישגים גבוהים יותר בקריאה ובמתמטיקה בהשוואה לבנים ללא עוזרים כאלה. וההשפעה אצל בנות הייתה מזערית ולא מובהקת סטטיסטית. שנית, סייעות הוראה בעלות תואר שני וניסיון רב יותר, הראו השפעה חיובית על הישגי התלמידים יותר מאשר סייעות פחות מנוסות או עם רקע השכלתי נמוך יותר. שלישית, כיתות שבהן השתמשו באופן תדיר בשיטות הוראה ממוקדות

² Gottfried, M. A. (2018). Teacher's aides in kindergarten: Effects on achievement for students with disabilities. *The Journal of Educational Research*, 111(5), 620–630.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

בתלמידים ובהוראה בקבוצות קטנות, הראו הישגים טובים יותר. ולבסוף, תלמידים ממשפחות עם הכנסה נמוכה לא נהנו באותה מידה מהנוכחות של סייעות הוראה כמו תלמידים ממשפחות עם הכנסה גבוהה.

הסקירה היומית

לשכת המדענית הראשית
משרד החינוך

גננות וסייעות – תפקידן בתוכנית הלימודים בגיל הרך³

בעשורים האחרונים עלה באופן משמעותי שיעור גני הילדים המעסיקים סייעות כחלק מסגל הגן. העדויות האמפיריות הקיימות מצביעות על כך שתפקיד זה יכול להיות מועיל בשיפור החינוך והטיפול המוענק לילדים. עם זאת, כדי להיעזר בצורה מועילה בסייעות ההוראה, יש צורך להבין טוב יותר את תפקידן, את מערכת היחסים המיטבית שלהם עם הגננות ובעלי תפקידים נוספים, ואת הדרכים לשפר מערכת יחסים זו.

במאמר שיתוקצר להלן סאשה מוארי ודייל פאראן בוחנים את המאפיינים של שיתוף הפעולה בין המורים המובילים לעוזרי ההוראה, וכן כיצד הם פועלים יחד כדי לתמוך בלמידה של הילדים. המאמר מתמקד בהקשר של תוכניות לימוד מאתגרות - תוכניות חינוכיות המיועדות לפתח מיומנויות קוגניטיביות, חברתיות ורגשיות אצל תלמידים תוך כדי הצבת אתגרים המחייבים חשיבה מעמיקה ופתרון בעיות.

המחקר נערך כמחקר מלווה בתוך מחקר הערכה של תוכנית לימודים בשם "כלי המחשבה" (Tools of the Mind). תוכנית זו היא תוכנית חינוכית מקיפה המיועדת לגיל הרך, במיוחד לגני ילדים, ומטרתה לפתח מיומנויות ויסות עצמי (self-regulation) לצד מיומנויות אקדמיות כמו קריאה ומתמטיקה. התוכנית כוללת מגוון רחב של פעילויות (60 פעילויות שונות) שמתפתחות בהדרגה במהלך השנה, והיא דורשת שיתוף פעולה בין מורים ועוזרי הוראה וכן הדרכה מקצועית מתמשכת המשתתפים בה.

במסגרת מחקר הערכה של התוכנית, חולקו 80 הגננות המשתתפות לקבוצת ניסוי ולקבוצת ביקורת (שהמשיכה ללמד בדרך הרגילה). בכל גן למדו בממוצע כ-17 ילדים. המחקר בחן גם את ההשפעה של בעלי התפקידים השונים בכיתה – גננות וסייעות הוראה – על מספר השיעורים שניתנו לתלמידים ועל תוכן השיעורים. נתונים על האינטראקציה בין הגננות לסייעות לבין התלמידים נאספו דרך תצפיות ישירות בכיתה, ודורגו על ידי שאלונים שמילאו מבצעי התצפיות.

ממצאי המחקר העלו, ראשית, כי איכות ההוראה הממוצעת, הן של הגננות והן של הסייעות הייתה נמוכה. יותר מ-95% מיכולות ההוראה של המשתתפות בתוכנית דורגו ברמת מיומנות בסיסית בלבד או אף נמוכה. כאשר נבחנו ההשפעות של תוכנית הלימודים "Tools of the Mind" על ההוראה, נמצא כי הגננות והסייעות בגני הניסוי הקדישו זמן רב יותר להוראה מאשר בכיתות הביקורת, והתמקדו בעיקר בהוראת מיומנויות קריאה.

כמו כן, נמצאו הבדלים משמעותיים בין הגננות לבין סייעות ההוראה באופן האינטראקציה עם הילדים במהלך ההוראה של התוכנית. הגננות נטו להציג טון רגשי יותר וחיובי יותר כלפי התלמידים במהלך ההוראה, בעוד סייעות ההוראה לא הראו את אותה רמה של אינטראקציה חיובית. יש לציין כי הגננות העבירו את רוב ההוראה שלהן בקבוצות גדולות, בעוד הסייעות עבדו בעיקר עם קבוצות קטנות של תלמידים.

מוארי ופאראן ציינו כי התפקיד שמילאו הסייעות כעוזרות הוראה והאינטראקציות בינן לבין הגננות היו שונות מגן-לגן, והיו תלויות בעיקר בהנחיות שנתנו הגננות, שכן הסייעות לא קיבלו הכשרה ישירה על תוכנית הלימודים. ייתכן שעובדה זו השפיעה על הצלחת הילדים, שכן ניתן להניח שללא הכשרה מספקת, עוזרי הוראה עשויים להתקשות במתן תמיכה מועילה לתלמידים.

³ Mowrey, S. C., & Farran, D. C. (2022). Teaching teams: The roles of lead teachers, teaching assistants, and curriculum demand in pre-kindergarten instruction. *Early Childhood Education Journal*, 50(8), 1329-1341.